

statistiska metoder och en tillämpning av dessa på SAFs lönestatistik och i vissa avseenden på lönestatistik från Civilingenjörsförbundet. En av de återkommande kommentarerna till avhandlingen var att det skulle ha varit intressant om det rikhaltiga materialet hade analyserats på grundval av ekonomisk teori eller från lönepolitiska utgångspunkter. I den nu publicerade boken, som till stora delar bygger på avhandlingen, har författaren strävat efter att tillgodose dessa synpunkter, bl. a. genom några helt nyskrivna avsnitt.

Boken kan läsas både som en beskrivning av hur löneutvecklingen har varit och som ett försök att förklara varför den har visat vissa tendenser. Ur båda dessa synpunkter ligger bokens starkaste begränsning däri att den endast avser manliga tjänstemän med någon av utbildningarna civilingenjör, läroverksingenjör, gymnasieingenjör, civilekonom eller gymnasieekonom samt i några bearbetningar även de akademiskt utbildade grupperna naturvetare, samhällsvetare och övriga akademiker. Detta medför att de lönepolitiska uttalanden från LO-funktionärer som citeras inledningsvis inte har så särskilt stor relevans. Innebörden i dessa uttalanden är att löneskillnaderna i samhället är för stora. Eftersom inga lågavlönade tjänstemän eller arbetare finns med i det studerade materialet är det inte möjligt att undersöka om dessas position har förbättrats gentemot de högavlönades. Endast manliga tjänstemäns löner har dessutom medtagits i studien, varför den livligt debatterade frågan om kvinnornas löner inte heller belyses.

Det viktigaste skälet till att Klevmarken begränsat populationen på detta sätt är SAF-statistikens uppbyggnad. Där redovisas nämligen detaljerade löneuppgifter endast för tjänstemän som har just de medtagna utbildningarna. Detta innebär att endast omkring 50 000 av de totalt 270 000 tjänstemän, som arbetade inom till SAF anslutna företag år 1968, ingår i studien. Det vore en fördel för framtida lönestudier om fler av tjänstemännen i SAF-statistiken redovisades efter utbildning, så att även utvecklingen för personer

Klevmarken, A. m. fl., Industritjänstemännens lönestruktur. En studie av löneprofiler för tjänstemän med högre utbildning (IUI). Stockholm 1974. 146 s.

Klevmarken presenterade 1972 sin avhandling i statistik med titeln "Statistical Methods for the Analysis of Earnings Data" som innehåller en diskussion av

med kortare utbildning kunde studeras.

Om man är intresserad av löneutvecklingen för just de kategorier som omfattas av studien är boken en rik källa. Den som vill veta vilken löneutveckling som civilingenjörer m. fl. har haft under de allra senaste åren har dock inte mycket information att hämta ur boken, eftersom det statistiska materialet liksom alltid vid ambitiösa analyser hunnit få några år på nacken.

En av bokens stora förtjänster är att den omspanner en längre tidsperiod. Detta möjliggör nämligen en diskussion av lönen under hela livscykeln. De presenterade livslönerna kan t. ex. användas som information vid utbildningsvalet. Klevmarken har haft till sitt förfogande ålders- och utbildningsindelade löner för 15—20 år under 1950- och 1960-talet. Detta är egentligen långt ifrån tillräckligt för att beskriva löneutvecklingen för en enda kohort av tjänstemän under hela dess livscykel, eftersom det vanliga är att yrkesverksamheten för dessa grupper omspanner en period från 20—25 års ålder till pensioneringen vid 65 års ålder. För att exakt beskriva löneutvecklingen under en hel livscykel skulle det därför krävas löneuppgifter för en period omfattande 40 à 45 år. I många liknande studier har man dock tvingats nöja sig med ett eller ett par års uppgifter, eftersom det ofta är svårt att få tag på statistiskt material och ingen tidigare publicerad analys av svensk lönestatistik har byggt på ett så omfattande material som Klevmarkens.

Klevmarken använder en modell för att utifrån de observerade tvärsnitten konstruera livslöneutvecklingen. Denna modell gör det möjligt att prognostisera ännu ej observerade tvärsnitt. Genom ett samarbete med författarna till en av IUI publicerad analys av skattesystemet (Jakobsson och Normann, Inkomstbeskattningen i den ekonomiska politiken, IUI [1974]) har livslöner kunnat beräknas också efter skatt. Skattesystemet åstadkommer dels en utjämning mellan individer, dels en utjämning över individens livscykel. Ett av de resultat som redovisas är att för en civilingenjör har inkomsten före skatt sexdubb-

lats under livstiden medan inkomsten efter skatt knappt har fördubblats. Civilingenjörernas reallön efter skatt har stagnerat efter 45 års ålder. Men också för de andra utbildningsgrupperna visas likartade resultat. Löneskillnaderna efter skatt har inte varit särskilt stora mellan en gymnasieingenjör och en civilingenjör. Men de har dock varit så stora att lönsamheten av att investera i den akademiska utbildningen varit positiv under den studerade perioden, 1954—1969.

I ett av de mest intressanta avsnitten gör Klevmarken ett försök att förklara varför ökningarna i begynnelselönerna vissa år har avvikit från de av modellen förutsagda genomsnittliga ökningarna. Därvid används en efterfråge—utbudsmo- dell för arbetsmarknaden. Ett mått på efterfrågeöverskottet har erhållits genom Dagens Nyheters annonsstatistik. De förklarande faktorerna för ökningarna i begynnelselöner utgörs av förändring i efterfrågeöverskottet, förändring i examinationen, förändring i produktionsvolymen, förändring i orderstockarna och den avtalsmässiga löneförändringen. Av dessa faktorer är det förändringarna i efterfrågeöverskottet, mätt via DN:s annonsstatistik som förklarar mest. Däremot tycks förändringarna i avtalsresultaten inte kunna förklara förändringar i begynnelselö- nernas ökning. Uppskattningarna av de övriga variabelernas effekter påverkas inte heller nämnvärt om avtalsvariabeln utsluts.

I en analys av löneprofilerna med utgångspunkt från teorin för investeringar i utbildning försöker Klevmarken komma åt några faktorer som bestämmer löneprofilernas utseende för personer med samma utbildning. Därvid har lönerna för elektroingenjörer och mekaniker med examen från teknisk högskola studerats både med avseende på hur många år individerna varit på arbetsmarknaden (aktiv ålder) och hur gamla de är (fysisk ålder). Detta avsnitt har författats i samarbete med John Quigley (Yale University). Det visar sig att det finns skillnader i lön mellan personer som varit ute på arbetsmarknaden lika många år men som är olika

gamla. Sålunda ökar lönen för en grupp av tjänstemän kontinuerligt med aktiv ålder men i en avtagande takt när man håller den fysiska åldern konstant. Sambandet mellan den fysiska åldern och lönen, när man håller den aktiva åldern konstant, visar ett annat förlopp. Lönerna ökar i yngre åldersgrupper för att därefter minska i de äldre åldersgrupperna vid jämförelse med andra som varit lika många år i yrkesarbete.

Om man delar in ingenjörerna i tre grupper efter om examen avlagts vid lägre ålder än normalt, vid normal ålder eller vid högre ålder än normalt, finner man att begynnelselönerna är högre för den tidiga gruppen och den sena gruppen än för den normala gruppen. Det har alltså betydelse för begynnelselönerna hur gammal man är när man tar sin examen. Men detta spelar också roll för löneprofilens utseende senare under yrkeslivet. Den som tillhör den sena gruppen uppnår aldrig samma maximallön som den som tillhör den tidiga gruppen. Klevmarkens förklaring till detta fenomen är att de tre grupperna troligen

omfattar olika slags personer. Den tidiga gruppen kan antas omfatta personer som är högre begåvade än normalt och därför kan avsluta sina studier tidigt men denna grupp har troligen inte någon yrkeserfarenhet före studierna. Den sena gruppen har däremot troligen någon form av yrkeserfarenhet före studierna, vilket motiverar de högre begynnelselönerna. Personer som tillhör den normala gruppen har troligen inte någon yrkesverksamhet före studierna och är förmodligen mindre begåvade än de i den tidiga gruppen.

Den som är intresserad av att göra studier av lönestrukturen för andra områden än den population som Klevmarken arbetat med, har ett klart intresse av att läsa boken, eftersom de använda resonemangen och metoderna kan utsträckas till andra delar av arbetsmarknaden. Dessutom är boken den mest informativa källa som existerar för den som är intresserad av lönestrukturen för privatanställda tjänstemän med högre utbildning.

Siv Gustafsson